

Arenguseire Keskus

TULEVIKU VANEMAEALISTE
RAHALINE HEAOLU –
KVANTITATIIVNE MUDEL

Tuleviku vanemaealiste rahaline heaolu – kvantitatiivne mudel

2019

Autor:

Magnus Piirits (Poliitikauuringute Keskus Praxis)

Uuringus sisalduva teabe kasutamisel palume viidata allikale: Piirits, M (2019) Tuleviku vanemaealiste rahaline heaolu – kvantitatiivne mudel. Arenguseire Keskus.

Arenguseire Keskus on Riigikogu juures tegutsev mõttekoda, mille ülesandeks on ühiskonna pikaajaliste arengute analüüsimine, uute trendide ja arengusuundade avastamine ning arengustsenaariumite koostamine.

Sisukord

1. Lühikokkuvõte.....	4
2. Vanemaealiste rahalise heaolu mudel	7
3. Mudeli eeldused.....	10
4. Tulemused.....	12
4.1. Tulemused võrreldavate eeldustega maailmades	13
4.2. Tulemused stsenaariumispetsiifiliste eeldustega maailmades.....	20

1. Lühikokkuvõte

- Vanemaealiste rahalise heaolu mudel kuulub tüüpilise agendi mudelite hulka ehk ühe inimese näitel kirjeldatakse tema karakteristikud ja hinnatakse pensioniea sissetulekut erinevates stsenaariumites. Mudeli sisenditeks on rahvastikuprognosis, makromajanduse prognoos, hõivemäärade statistika ja tüüpiliste agentide eeldused ja pensionisüsteemi ning muude säästude eeldused.
- Mudelis võrdleme kolme põhimõttelist pensionisüsteemi kolme tüüpilise agendi näitel. Võrreldavad süsteemid on: kogumispensioni jätkumine 2019. aasta kujul (I ja II samm), kogumispensionita ja vaid I sambal tuginev süsteem, universaalne süsteem (kus kõik saavad võrdset pensioni). Valitud agendid on mediaanpalka teeniv inimene (Martin), keskmise palga teenija ja veidi suuremat kui keskmist palka teeniv inimene (Maria). Mõlemad agendid on sündinud 1980. aastal, kuid sisenevad tööturule erineval ajal.
- Pensionisüsteemide mudelid oleme loonud kahes variandis: 1) võrreldav variant ehk samade aluseeldustega võrdlus ning 2) stsenaariumispetsiifiliste eeldustega võrdlus. Stsenaariumispetsiifiliste eelduste puhul on eri stsenaariumides erinev majanduskasvu kiirus, agentide säästukäitumine ja vahe sissetulekutes.
- Pensioniea sissetulekute hindamisele järgnevalt oleme leidnud, milliste eelduste korral oleks igas stsenaariumis agentide sissetulek 70% või 100% pensionieale eelnenud palgaga võrreldes. Tulemused oleme esitanud kolmes lõikes sõltuvalt stsenaariumi olemusest: kui palju peaks suurendama inimese sääste, sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa või pensioniiga.

Joonis 1 Kokkuvõte: tulemuste võrdlus võrreldavate eeldustega maailmas

	Martini pension, kui teenis mediaanpalka (0,75 keskmist)	Keskmise palga teenija pension	Maria sissetulek pensionist (teenis 1,25 keskmist palka)
Hõbemajanduse võidukäik	- Kogumispensioniga maailmas oleks tema asendusmäär: 46%	Kogumispensioniga maailmas oleks tema asendusmäär: 39%	- Kogumispensioniga maailmas oleks asendusmäär¹: 35%
Inimesekeskne – hea majanduskasv	- Ta peaks igal kuul II, III sambasse või muul viisil kokku investeerima 14% sissetulekust, et saada pensioni 70% oma viimasest palgast	- Ta peaks igal kuul II, III sambasse või muul viisil kokku investeerima 18% sissetulekust, et saada pensioni 70% oma viimasest palgast	- Maria peaks igal kuul II, III sambasse või muul viisil kokku investeerima 19% sissetulekust, et saada pensioni 70% asendusmäära ulatuses.
Vana hea Eestimaa	Vaid I sambaga maailmas oleks Martini asendusmäär 40%	Vaid I sambaga maailmas oleks keskmise palga teenija asendusmäär 33%	Vaid I sambaga maailmas oleks Maria asendusmäär 29%
Ühiskonnakeskne – hea majanduskasv	Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et saada 70% peaks olema 31% (praegu 20%).	Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et saada 70% peaks olema 42% (praegu 20%).	Peaks maksuma sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa 47% (praegu 20%), et saada 70%.
Kokkuhoiuküla	Universaalse pensioni korral (kõigi pension sama suur) oleks asendusmäär 40%.	Universaalse pensioni korral (kõigi pension sama suur) oleks asendusmäär 30%	Universaalse pensioni korral (kõigi pension sama suur) oleks Maria asendusmäär 24%
Ühiskonnakeskne – kehv majanduskasv	70% asendusmäära saaks riik maksta, kui pensioniiga oleks 74 eluaastat	70% asendusmäära saaks riik maksta, kui pensioniiga oleks 78 eluaastat	70% asendusmäära saaks riik maksta, kui pensioniiga oleks 81 eluaastat

¹ Asendusmäär näitab kui suur on inimese sissetulek pensionist võrreldes viimase saadud palgaga enne pensioniiga. Lihtsustuse huvides räägime asendusmäärast inimese pensionile jäämise hetkel

Joonis 2 Kokkuvõte: tulemuste võrdlus stsenaariumispetsiifiliste eeldustega maailmas

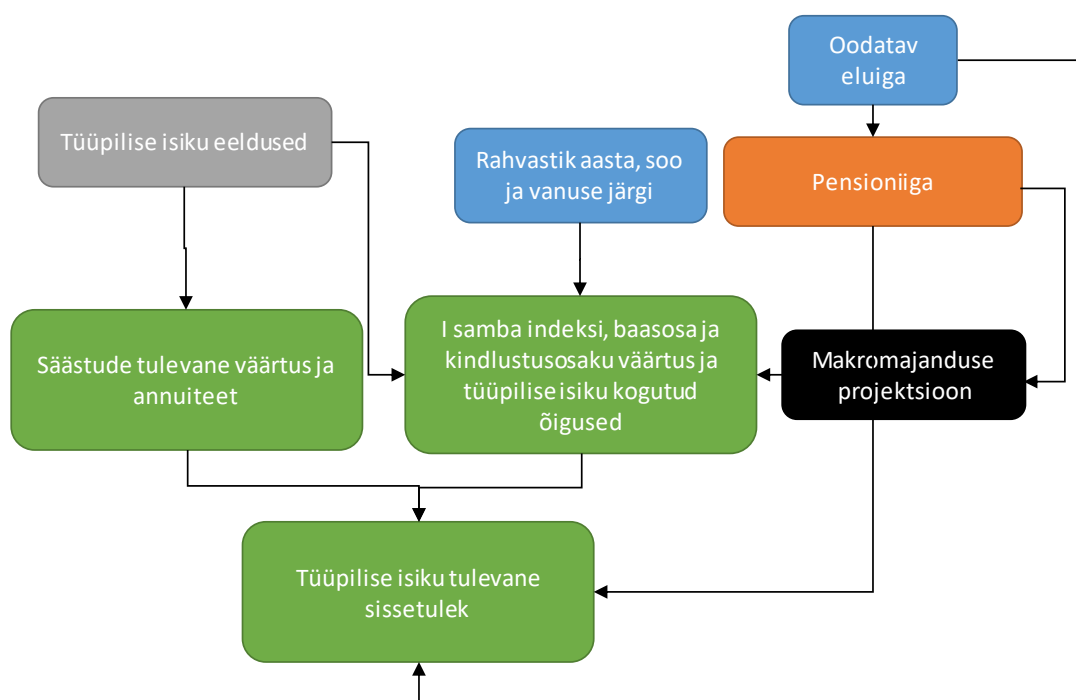
	Martini pension, kui teenis mediaanpalka (0,75 keskmist)	Maria sissetulek pensionist (teenis üle keskmise palga)
Hõbemajanduse võidukäik Inimesekeskne – hea majanduskasv	- Kogumispensioniga maailmas oleks tema asendusmäär: 64% - Ta peaks igal kuul II, III sambasse või muul viisil kokku investeerima 12% sissetulekust, et saada pensioni 70% oma viimasest palgast	- Kogumispensioniga maailmas oleks asendusmäär²: 45% - Maria peaks igal kuul II, III sambasse või muul viisil kokku investeerima 19% sissetulekust, et saada pensioni 70% asendusmäära ulatuses.
Vana hea Eestimaa Ühiskonnakeskne – hea majanduskasv	Vaid I sambaga maailmas oleks Martini asendusmäär 50% Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et saada 70% asendusmäära, peaks olema 29% (praegu 20%).	Vaid I sambaga maailmas oleks Maria asendusmäär 38% Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa peaks olema 44% (praegu 20%), et saada 70% asendusmäära.
Kokkuhoiuküla Ühiskonnakeskne – kehv majanduskasv	Universaalse pensioni korral (kõigi pension sama suur) oleks Martini asendusmäär 61%. 70% asendusmäära saaks riik maksta, kui pensioniiga oleks 74 eluaastat	Universaalse pensioni korral (kõigi pension sama suur) oleks Maria asendusmäär 36% 70% asendusmäära saaks riik maksta, kui pensioniiga oleks 80 eluaastat

² Asendusmäär näitab kui suur on inimese sissetulek pensionist võrreldes viimase saadud palgaga enne pensioniiga. Lihtsustuse huvides räägime asendusmäära inimese pensionile jäämise hetkel

2. Vanemaealiste rahalise heaolu mudel

Vanemaealiste rahalise heaolu mudel kuulub tüüpilise agendi mudelite hulka ehk võetakse üks inimene, kirjeldatakse tema karakteristikud ja hinnatakse pensioniea sissetulekut erinevate stsenaariumitega.

Mudeli sisenditeks on rahvastikuproгноos, makromajanduse prognoos, hõivemäärade statistika ja tüüpiliste agentide eeldused ja pensionisüsteemi ning muude säästude eeldused (vt Joonis 3, Tabel 1). Mudel arvutab tulevase esimese samba ehk riikliku pensioni vastavalt stsenaariumile ja selleks kasutab sisendiks makromajanduse projektsiooni ja rahvastiku prognoosi. Teise, kolmanda samba ja muude säästude sisendiks on säästmismäära eeldused (need on leitud brutopalgast) ja tootlused.

Joonis 3. Vanemaealiste Rahalise Heaolu mudeli toimimise struktuur

Tabel 1 Kasutatud andmestikud

Andmestik	Periood	Allikas	Link	Välja võetud	Andmete uuendus
Rahvastiku andmed	2000-2018	Eurostat	Link	aug.19	juuni.19
Rahvastiku projektsioon	2019-2100	Eurostat	Link	aug.19	juuli.19
Oodatav eluiga	2015-2801	Eurostat	Link	sept.18	jaan.18
Makromajanduse projektsioon	2018-2070	Rahandusministeerium	Link	aug.18	mai.18
Hõivemäärad	2015	Statistikaamet	Link	apr.18	apr.18
Riiklik sotsiaalkindlustus	2018	Sotsiaalkindlustusamet	Link	sept.19	veebr.19

Mudel arvutab kahe inimese (tüüpilise agendi) võimalikku tuleviku sissetulekut pensionieas, milleks on kasutatud mitmeid eeldusi (vt Tabel 2 ja Tabel 3 **Error! Reference source not found.**). Kuna 2019. aastal kehtivas pensionisüsteemis on pensioniiga 1980. aastal sündinute jaoks seotud oodatava eluea (OE) kasvuga, siis nende pensioniea leidmiseks peab kasutama seaduses esitatud valemit:

$$Vanaduspensioniiiga_t = 65 + \frac{\sum_{t-8}^{t-4} 65 - aastaste OE}{5} - \frac{\sum_{2018}^{2022} 65 - aastaste OE}{5}$$

Oodata eluea hinnanguks kasutati Eurostati pikaajalist rahvastikuprognosi, mida viimati uuendati 2018. Selle järgi oleks 1980. aastal sündinute inimeste pensioniiga 67,2 aastat. Kuna mudel toimib aastapõhiselt, siis on pensioniiga ümardatud alla ehk 67 aasta peale. Seega Maria ja Martin saavad pensionile jääda 2047. aastal (varem saaks ka, aga sellega väheneks pension). Pensionile jäädes (2047. aastal) on naiste oodatav eluiga nelja aasta võrra pikem kui meestel (22,2 vs 18,1). Seega Maria saab pensionit aastani 2069 ja Martin aastani 2065.

Tabel 2. Vanemaealiste rahalise heaolu mudeli eeldused stsenaariumite (sulgudes on võrreldava eeldustega) ja isikute loikes

	I stsenaarium		II stsenaarium		III stsenaarium	
	Maria	Martin	Maria	Martin	Maria	Martin
Sünniaasta	1980					
Tööle asumise vanus	25	20	25	20	25	20
Töötasu keskmisesse palk	1,4 (1,25)	0,6 (0,75)	1,25	0,75	1,25	0,75
Pensioniiga	67					
Pensionile jäämise aasta	2047					
Oodatav eluiga pensionile jäädes	22,2	18,1	22,2	18,1	22,2	18,1

3. Mudeli eeldused

Tabel 3. Vanemaeliste rahalise heaolu mudeli stsenaariumite põhised eeldused ja võrreldavad eeldused (sulgudes, kus muutus)

	I stsenaarium	II stsenaarium	III stsenaarium
Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa	16%	20%	20%
II samba sotsiaalmaksu osa	4%	-	-
II samba inimese osa	2%	-	-
III samba või muude säästude määr	4% (0%)	2% (0%)	0%
Säästude nominaalne tootlus	4%	4%	1%
Annuiteedi intress	2%	2%	0%
Unisex pensioniiga pensionile jäädes	20.88	20.88	20.88

Mudel laseb hinnata pensioniea muutmise mõju töötavate ja pensionil olevate inimeste hulgale. Töötavate inimeste hindamise aluseks on võetud vanusegruppide lõikes hõivemäärad, mida kasvatatakse vastavalt pensionieale, hõivemäärade erinevusele võrreldes eelneva vanusegrupiga ja konstandiga:

$$HV_{t,60-64} = HV_{t-1,60-64} + (HV_{t-1,55-59} - HV_{t-1,60-64}) * PAK_t * Konstant$$

Kus,

$HV_{t,60-64}$ – Hõivemäär aastal t ja vanusegrupis 60-64;

PAK_t – pensioniea kasv aastal t ;

Konstant – konstant, mis määrab ära, kui suures osas hõive suureneb (30%).

Põhiliselt muutuvad hõivemäärad vanusegruppides 60+. Näiteks kehtivas olukorras, kus pensioniiga on seotud oodatava elueaga, muutub vanusegrupi 60–64 hõivemäär 54,3%-lt aastal 2015 aastaks 2050 71,8% peale ja vanusegrupil 70–74 13,1%-lt 40,8%-ni. Aastaks 2050 on pensioniiga jõudnud vanuseni 67,5. Kui pensioniiga kasvab kiiremini, siis kasvavad ka hõivemäärad kiiremini. Mudelis ei ole arvestatud tervena elatud eluaastaid või võimet töötada.

Teiselt poolt peab läbi pensioniea arvutama inimeste hulka, kes on juba pensionil. Kuna pensioniead on edaspidi kuu täpsusega, siis ka mudel peab arvestama, et ühel aastal saavad ainult osad inimesed konkreetse sünniaastaga pensionile, mis oleneb inimese enda sünnikuust. Selleks on mudelis leitud pensionit saavate inimeste osakaal igas vanuses. Üldjuhul on see 100% (kui pensioniiga on 63,5, aga inimese vanus on 64). Osakaalud korrutatakse läbi Eurostati rahvastikuprognosis esitatud inimeste hulgaga ja saadakse vanaduspensionäride hulk. Kuna on ka teisi pensioniliike, siis kõikide pensionäride hulga leidmiseks võetakse aluseks 2018. aastal Sotsiaalkindlustusameti (SKA) pensionäride hulk. Pensioniliikideks on vanaduspension, väljateenitud aastate pension, toitjakaotuspension ja rahvapension. Kui 2018. aasta lõpus oli neid 319 512 nende pensioniliikide pensionide saajat, siis 2019. aasta saajad leitakse järgmiselt:

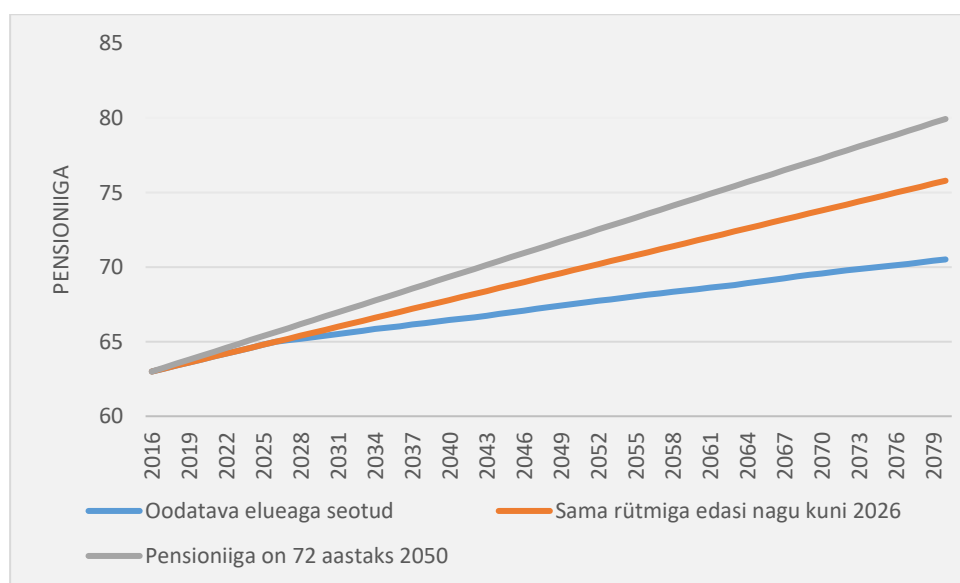
$$Pensionärid_{2019} = Pensionärid_{2018} * (1 + Vanaduspensionäride hulga kasv_{2019})$$

Arvuliselt:

$$319\,512 * (1 + 0,51\%) = 321\,148$$

Kuna keskmine pension kasvab vastavalt pensioniindeksile, siis läbi keskmise pensioni ja saajate arvu on leitud pensionide kogukulu. Sealjuures on arvestatud, et inimesed, kes ei ole vanaduspensionärid saavad pensionit umbes 70% vanaduspensionäride keskmisest pensionist (2018. aasta SKA andmetelt arvatud). Kuna nüüd on olemas keskmine palk, keskmine pension, hõivatute hulk ja pensionäride hulk, siis on tulu ja kulu pooled olemas ja saab vastavalt stsenaariumile muuta sotsiaalmaksu pensionikindlustuse maksemäära või hoopis pensioniiga.

Igas stsenaariumis tehakse arvutusi, et jõuda asendusmääradeni 70% ja 100% inimeste viimasest palgast või keskmisest palgast. Esimeses stsenaariumis muudetakse selleks säästmismäära, teises stsenaariumis sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa ja kolmandas stsenaariumis pensioniiga (vt Joonis 4 **Error! Reference source not found.**) (tuleb arvestada, et valitud inimesed jäävad pensionile vanuses 67).

Joonis 4. Kolmandas stsenaariumis võimalikud rakendatavad pensioniead.

4. Tulemused

Pensionisüsteemi ülesehitusel on igas stsenaariumis mitmeid valikuid, kuid lihtsuse huvides on hetkel igas stsenaariumis arengud seotud kindlat tüüpi süsteemiga. See ei tähenda siiski, et sellise stsenaariumi realiseerumisel ei võiks kujuneda teistsugune süsteem. Oleme *personade* sissetulekud pensionieas erinevates süsteemides arvanud läbi kahes variandis: **võrreldavate eeldustega maailmad ja stsenaariumispetsiifiliste eeldustega maailmad**. Võrreldavate eeldustega maailmades oleme arvutused teinud ka keskmise palga teenija perspektiivist.

Igas stsenaariumis oleme asendusmäärad arvanud nii võrdluses enda palgaga pensionile jäädes kui võrreldes riigi keskmise palgaga pensionile jäädes.

Oleme valinud mudelisse kolm pensionisüsteemi:

1. Stsenaarium „hõbemajanduse võidukäik“: praeguse süsteemi jätkumine (kohustuslik kogumispension jätkub 2019. aasta kujul)
2. Stsenaarium „Vana hea Eestimaa“: pensionisüsteem, mis tugineb vaid I sambal (II samba varad kantakse üle I sambasse)
3. Stsenaarium „Kokkuhoiuküla“: solidaarne pensionisüsteem ehk kõik saavad võrdset pensioni

Lisaks oleme välja arvutanud, milline oleks iga süsteemi eeldused, et meie *personad* võiksid saada pensionile jäädes oma viimasest palgast 70% või 100% suurust sissetulekut³ ehk asendumäära. Sõltuvalt stsenaariumi eripärast proovime mõista, mil määral peaksid inimesed elu jooksul oma palgast säästma, mil määral peaks sellise pensioni maksmiseks tõstma sotsiaalmaksu või muid makseid või kui suur peaks olema pensioniiga, et oleks võimalik nii kõrget pensioni maksta.

Eeldusel, et võrdleme erinevaid pensionisüsteeme olukordades, kus kasutame samasugust majanduskasvu määra, meie *personad* ei säästa täiendavalt ning palgavahe ei muutu sõltuvalt stsenaariumist, saame järgmised tulemused Maria, Martini ja keskmise palga teenija sissetulekutes:

4.1. Tulemused võrreldavate eeldustega maailmades

Hõbemajanduse võidukäik: kogumispensioni süsteemi jätkumine

Maria on elu jooksul teeninud u 1,25 keskmist palka ning pensioniea saabudes ta jätkab esialgu töötamist, sest pedagooge on väga vaja. Martin on elu jooksul teeninud u 0,75 keskmist palka. Pensioniea saabudes ta proovib töötamist jätkata, kuid ei leia midagi ja jääb pensionile esimesel võimalusel. Selles stsenaariumis on inimesed teadlikumad oma finantsasjadest ja

³ Siia kirja, miks me just selliseid asendumäärasid kasutame? Kui suur on Eesti eesmärk seni olnud ja kuidas võrdleb teiste riikidega?

tajuvad iseenda vastutust tuleviku ees. Võimalusel proovitakse säästa. Riik ei taha hättajäänute eest võtta tulevikus vastutust, seega on tõenäoline, et on kehtestatud kohustus ise koguda.

Kui jätkuks tänane kohustusliku kogumispensioniga süsteem?

Kui Maria ja Martin jätkaksid tänase pensionisüsteemi järgi kohustusliku kogumispensioni makseid, siis ulatuks Maria pension võrreldes tema viimase palgaga 35%-ni ja Martinil 46%-ni. Keskmise palga teenija pension kohustusliku kogumispensioniga maailmas oleks 39% tema viimasest palgast.

Tabel 4 Maria, Martini ja keskmise sissetulekuga inimese pension kogumispensioniga maailmas

	I stsenaarium		
	Asendusmäär		
	Martin – mediaanpalk ehk 0,75 keskmist palka	Keskmise palga teenija	Maria - 1,25 kordne keskmise palk
Asendusmäär enda palgast (pensionile jäädes)	46%	39%	35%
Asendusmäär keskmisest palgast (pensionile jäädes)	35%	39%	44%

Kui palju peaksid Maria ja Martin igas kuus oma palgast säästma, et saada pensionile jäädes 70% oma palgast?

Kui Maria ja Martin tahaksid saada pensionit vähemalt 70% ulatuses oma viimasest palgast, siis tänane kohustusliku kogumispensioniga süsteem ei oleks selleks piisav. Üks võimalus kõrgema pensioni saamiseks on rohkem pensionieaks säästa.

Kui Martin tahaks saada 70% suurust pensioni oma viimasest palgast, siis eeldatud 4%lise pikaajalise tootluse juures peaksid tema säästud (nii maksed pensionifondidesse kui muude

varade soetamine) igas kuus olema kokku 14% tema brutopalgast. Kui Maria tahaks saada 70% oma viimasest palgast, siis kõik tema säästud kokku peaks igas kuus olema 19% tema brutopalgast. Keskmise palga teenija peaks investeerima igal kuul teise või kolmandasse pensionisambasse või muul viisil 18% oma sissetulekust, et saada pensioni 70% oma viimasest palgast. Lõplik tulemus sõltub Maria ja Martini investeerimisstrateegiast. Erinevad investeeringud on erineva riskiastmega. Üksikisikuna investeerides võivad Maria ja Martin olla edukamad võrreldes fondiinvesteeringuga, aga ebaedu korral võivad ka investeeringust ilma jääda

Tabel 5 Maria, Martini ja keskmise palga teenija vajadus koguda, et saada 70% või 100% asendusmääraga pensioni

		I stsenaarium		
		Säästud (II + III + muud)		
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – mediaanpalk ehk 0,75 keskmist palka	Keskmise palga teenija	Maria - 1,25 kordne keskmine palk	
70% enda palgast	14%	18%	19%	
70% keskmisest palgast	22%	18%	14%	
100% enda palgast	25%	29%	30%	
100% keskmisest palgast	36%	29%	23%	

Vana hea Eestimaa: elu ilma kogumispensionita

Maria on elu jooksul teeninud u 1,25 keskmist palka ning pensioniea saabudes tahaks ta küll edasi tööd teha, kuid koolis oli lahkumispidu juba ära plaanitud. Aeg-ajalt teeb ta siiski juhuslikke töötusi ja müüb kord aastas laadal oma pirukaid. Martin on elu jooksul teeninud u 0,75 keskmist palka. Pensioniea saabudes jääb ta hea meelega pensionile, sest tervis enam ei kannata tööd teha, kuigi lisaraha kuluks ära.

Selles stsenaariumis loodavad inimesed riigi tarkusele ning ei ole ise kuigi palju säästmisele tähelepanu pööranud või pole lihtsalt osanud seda teha. Maria ja Martini pensioniarvutused on tehtud eeldusel, et selles stsenaariumis on vaid jooksvalt rahastatud pension ning kogumise kohustust ei ole.

Jooksvalt rahastatava pensioniga (ehk pensione makstakse töötavate inimeste maksutulust ja kohustuslikku kogumispensioni ei ole) ning eeldades pikaajalist majanduskasvu vastavalt Rahandusministeeriumi projektsioonile 3,2%, oleks Maria pension võrreldes tema viimase palgaga 29% ja Martinil 40%. Keskmise palga teenija pension oleks sellise süsteemi korral 33% tema viimasest palgast.

Tabel 6 Maria, Martini ja keskmise palga teenija asendusmäär vaid I sambaga maailmas

II stsenaarium			
Asendusmäär			
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – mediaanpalk ehk 0,75 keskmist palka	Keskmise palga teenija	Maria - 1,25 kordne keskmine palk
Asendusmäär enda palgast	40%	33%	29%
Asendusmäär keskmisest palgast	30%	33%	37%

Kui suur peaks olema sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et jooksvalt rahastatava pensionisüsteemi korral oleks pension võrreldes viimase palgaga 70%?

Kui Maria ja Martin tahaksid jooksvatest maksudest rahastatava pensionisüsteemi puhul saada pensionile jäädes oma palgast 70% pensionit, siis võimalused selleks on kas a) tõsta sotsiaalmaksu (või leida teisi riigieelarvelisi allikaid) või b) vähendada ülalpeetavate osakaalu (näiteks suurendades sisserändekvooti). Selleks, et Martin saaks pensioni suurus, mis moodustab 70% tema viimasest palgast, peaks sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa olema 31% (praegu 20%). Maria palk on olnud suurem ja seega peaks temale suurema pensioni

maksmiseks veelgi rohkem makse tõstma – 47%-ni. Keskmise palga saajale 70% suuruse asendusmäära pakkumiseks peaks sotsiaalmaksu pensionimakse olema 42% (praegu 20%).

Tabel 7 Vajalik sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et Maria, Martini ja keskmise palga teenija pension oleks 70% või 100% võrreldes pensionieelse palgaga või keskmise palgaga

II stsenaarium			
Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa			
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – mediaanpalk ehk 0,75 keskmist palka	Keskmise palga teenija	Maria - 1,25 kordne keskmine palk
70% enda palgast	31%	42%	47%
70% keskmisest palgast	38%	42%	38%
100% enda palgast	40%	58%	65%
100% keskmisest palgast	49%	58%	53%

Kokkuhoiuküla: kui kõik saavad pensioni võrdselt

Maria on elu jooksul teeninud u 1,25 keskmist palka ning pensioniea saabudes peab ta pensionile jääma. Martin on elu jooksul teeninud u 0,75 keskmist palka. Pensioniea saabudes jääb ta hea meelega pensionile. Mõlemad on siiski võimalusel omas kogukonnas aktiivsed, et toime tulla. Selles stsenaariumis loodavad inimesed riigile, saades samas aru, et kehvadel aegadel ei saa pensionid helded olla. Täiendavat tuge otsitakse oma kogukonnast ja perekonnalt. Usaldus finantsturgude vastu on madal, sääste on vähe ning kogumine ei ole ka kohustuslik. Solidaarsuse kasv loob võimaluse, et tekib universaalne pension – kõik pensionärid saavad pensioni ühepalju.

Solidaarsema ühiskonna korral võib esile kerkida idee, et kõik inimesed peaksid saama pensionit sama palju. Võrdse pensioniga maailmas, kus pensionideks kogutud maksud

jagatakse võrdselt pensionideks, ulatuks Maria pension 24%-ni tema viimasest palgast ja Martini pension 40%-ni tema viimasest palgast. Keskmise palga teenija hakkaks saada 30% suurust pensioni võrreldes oma viimase palgaga.

Tabel 8 Maria, Martini ja keskmise palga teenija asendusmäär vaid I sambaga maailmas

III stsenaarium			
Asendusmäär			
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – mediaanpalk ehk 0,75 keskmist palka	Keskmise palga teenija	Maria - 1,25 kordne keskmine palk
Asendusmäär enda palgast	40%	30%	24%
Asendusmäär keskmisest palgast	30%	30%	30%

Kui kõrge peaks olema pensioniiga, et saada 70%?

Kui Maria ja Martin tahaksid jooksvatest maksudest rahastatava pensionisüsteemi puhul saada pensionile jäädes oma palgast 70% pensionit, siis üks võimalus selleks oleks tõsta pensioniiga. Nii tuleks pensioni maksta vähemale hulga inimestest ja oleks võimalus maksta kõrgemat pensioni.

Kui me tahaksime maksta inimestele pensioniks 70% Martini viimasest palgast, siis peaks pensioniiga tulevikus olema 74 eluaastat. Keskmise palga saajale 70% maksmiseks peaks pensioniiga olema 78 eluaastat ning Maria palgataseme järgi 70% makstes veelgi kõrgem. On siiski tõenäoline, et pensioniiga nii kõrgele ei kerki ja kõrgema pensioni maksmiseks peaksid inimesed ise rohkem koguma, tööealised rohkem makse maksma või lubatakse suuremat sisserännet.

Tabel 9 Maria, Martini ja keskmise palga teenija pensioniiga, et universaalse pensioniga maailmas oleks pensioni asendusmäär 70% või 100% võrreldes nende viimase palgaga

III stsenaarium			
Vanaduspensioniga aastal 2050			
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin	Maria - keskmine palk	Maria - 1,25 kordne keskmine palk
70% enda palgast	74	78	81
70% keskmisest palgast	78	78	78
100% enda palgast	79	82	84
100% keskmisest palgast	82	82	82

Kui suur oleks pension, kui inimesed saaksid investeerida praegu sotsiaalmaksust pensionidele kuluva summa?

Arvutuste käigus kerkis esile hüpoteetiline olukord – mis võiks olla Maria, Martini ja keskmise palga teenija pensioni asendusmäär, kui selle asemel, et jooksvalt pensionide maksmiseks maksta sotsiaalmaksu, jääks neile iga kuu 20% nende sotsiaalmaksust alles, kuid oleks kohustus see pensioni tarvis investeerida.

Kindlasti sõltub lõpptulem Maria ja Martini edust investeerimisturgudel ja tulem võib oluliselt erineda sõltuvalt valitud varaklassist ning investeerimisstrateegiast, kuid eeldades ka edaspidi senist pensionivarade nominaaltootlust, saame tulemuseks, et **Martini pensioni asendusmäär võrreldes tema viimase palgaga oleks 48%, keskmise palga teenijal 45% ja Marial 45%.**

Kuigi need asendusmäärad on kõikide stsenaariumide kõrgeimad, on lõpptulem tegelikkuses sõltuv sellest, milliseks kujuneb investeeritavate varade tootlus. Lisaks oleks selline maailm sisuliselt vaid II sambal tuginev ning süsteemi riskid ei oleks kuigi hästi hajutatud. Sellisele süsteemile üleminek tähendaks ka, et riik peaks olema võimeline töötavad inimesed pensionide jooksvalt rahastamisest vabastama ja see tähendaks nende kohustuste rahastamist muul viisil.

4.2. Tulemused stsenaariumispetsiifiliste eeldustega maailmades

Stsenaariumispetsiifilised eeldused on võrreldavate stsenaariumitega erinevad ja erinevusteks on:

- Esimeses stsenaariumis on palkade ebavõrdsus suurem ehk Martin teenib 0,6 keskmist palka ja Maria 1,4 keskmist palka;
- Martin ja Maria koguvad esimeses ja teises stsenaariumis pensionieaks lisaks - I stsenaariumis 4% juurde (kokku 26%) ja II stsenaariumis 2% (kokku 22%);
- Kolmandas stsenaariumis jõuab Eesti majanduse reaalkasv nulli aastaks 2025 ehk nominaalkasv jääb püsima 2% juures.

Hõbemajanduse võidukäik: kogumispensioni süsteemi jätkumine

Kui Maria ja Martin jätkaksid tänase pensionisüsteemi järgi kohustusliku kogumispensioni makseid, siis ulatuks Maria pension võrreldes tema viimase palgaga 45%-ni ja Martinil 63%-ni. Keskmise palga teenija pension kohustusliku kogumispensioniga maailmas oleks 50% tema viimasest palgast.

Oluline on arvestada, et võrreldes puhta stsenaariumiga säästetakse stsenaariumipõhiste eeldustega rohkem – 22% asemel 26%, millest 16% läheb esimesse sambasse, 6% teise sambasse ja 4% III sambasse või ise investeerides. Rahandusministeeriumi pikaajalises makromajanduse prognoosis on aastani 2070 keskmiselt eeldatud 3,2%-st majanduskasvu ja investeringutel 4%-st tootlust nagu on senimaani olnud II samba keskmine nominaalne tootlus.

Tabel 10 Maria, Martini ja keskmise sissetulekuga inimese pension kogumispensioniga maailmas

	I stsenaarium		
	Asendusmäär		
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – 0,75 keskmist palka ehk mediaanpalk	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,4-kordne keskmine palk
Asendusmäär enda palgast	63%	50%	45%
Asendusmäär keskmisest palgast	38%	50%	63%

Kui Maria ja Martin tahaksid saada pensionit vähemalt 70% või 100% ulatuses oma viimasest palgast, siis tänane kohustusliku kogumispensioniga süsteem ei oleks selleks piisav. Üks võimalus kõrgema pensioni saamiseks on rohkem pensionieaks säästa.

Kui Martin tahaks saada 70% suurust pensioni oma viimasest palgast, siis peaksid tema säästud (nii maksed pensionifondidesse kui muude varade soetamine) igas kuus olema kokku 12% tema brutopalgast. Kui Maria tahaks saada 70% oma viimasest palgast, siis kõik tema säästud kokku peaks igas kuus olema 19% tema brutopalgast. Keskmise palga teenija peaks investeerima igal kuul teise või kolmandasse pensionisambasse või muul viisil 18% oma sissetulekust, et saada pensioni 70% oma viimasest palgast. Soovides sama sissetulekut nagu töötamise ajal, siis selleks peaks Martin lisaks esimesele sambale investeerima 23% oma igakuisest brutopalgast. Maria peaks investeerima 31% ja keskmise palga teenija, 29%.

Tabel 11 Maria, Martini ja keskmise palga teenija vajadus koguda, et saada 70% või 100% asendusmääraga pensioni

	I stsenaarium		
	Säästud (II + III + muud)		
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – 0,6 keskmist palka	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,4-kordne keskmine palk
70% enda palgast	12%	18%	19%
70% keskmisest palgast	29%	18%	12%
100% enda palgast	23%	29%	31%
100% keskmisest palgast	46%	29%	20%

Vana hea Eestimaa: elu ilma kogumispensionita

Tabel 12 Maria, Martini ja keskmise sissetulekuga inimese pension kogumispensionita maailmas

		II stsenaarium		
		Asendusmäär		
Asendusmäär pensionile jäädes		Martin – 0,6 keskmist palka	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,25-kordne keskmine palk
Asendusmäär enda palgast		46%	39%	35%
Asendusmäär keskmisest palgast		34%	39%	43%

Kui Maria ja Martin tahaksid jooksvatest maksudest rahastatava pensionisüsteemis saada pensionile jäädes oma palgast 70% pensionit, siis peaks sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa olema 29% (praegu 20%). Arvestama peab, et stsenaariumis säästetakse lisaks 2% oma brutopalgast. Maria palk on olnud suurem ja seega peaks temale suurema pensioni maksmiseks veelgi rohkem makse tõstma – 44%-ni. Keskmise palga saajale 70% suuruse asendusmäära pakkumiseks peaks sotsiaalmaksu pensionimakse olema 39% (praegu 20%).

Töötamise ajaga pensionile jäädes sama asendusmäära saamiseks peaks sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa olema 38%, Mariale sama asendusmäära saamiseks peaks sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa olema 62% ja keskmise palga saajal 55%.

Tabel 13 Vajalik sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa, et Maria, Martini ja keskmise palga teenija pension oleks 70% või 100% võrreldes pensionieelse palgaga või keskmise palgaga

		II stsenaarium		
		Sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa		
Asendusmäär pensionile jäädes		Martin – 0,6 keskmist palka	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,25-kordne keskmine palk

70% enda palgast	29%	39%	44%
70% keskmisest palgast	37%	39%	35%
100% enda palgast	38%	55%	62%
100% keskmisest palgast	47%	55%	50%

Kokkuhoiuküla: kui kõik saavad pensioni võrdselt

Solidaarsemas ühiskonnas ja kesise majanduskasvuga maailmas võib esile kerkida idee, et kõik inimesed peaksid saama sama palju pensionit. Võrdse pensioniga maailmas, kus pensionideks kogutud maksud jagatakse võrdselt pensionideks, ulatuks Maria pension 24%-ni tema viimasest palgast ja Martini pension 41%-ni tema viimasest palgast. Keskmise palga teenija hakkaks saama 30% suurust pensioni võrreldes oma viimase palgaga. Kuigi asendusmäärad on sarnased võrreldava maailmaga, siis pensionid eurodes on erinevad, sest stsenaariumipõhises maailmas on majanduskasv ja ka palgakasv palju aeglasem. Võrreldes muu maailmaga oleks stsenaariumipõhises kokkuhoiuküla maailmas palju madalamad.

Tabel 14 Maria, Martini ja keskmise palga teenija asendusmäär vaid universaalse I sambaga maailmas

		III stsenaarium		
		Asendusmäär		
Asendusmäär pensionile jäädes		Martin – 0,6 keskmist palka	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,25-kordne keskmine palk
Asendusmäär enda palgast		41%	30%	24%
Asendusmäär keskmisest palgast		30%	30%	30%

Kui Maria ja Martin tahaksid jooksvatest maksudest rahastatava pensionisüsteemi puhul saada pensionile jäädes oma palgast 70% pensionit, siis üks võimalus selleks oleks tõsta pensioniiga. Nii tuleks pensioni maksta vähemale hulga inimestest ja oleks võimalus maksta kõrgemat pensioni. Kuigi pensioniiga võib olla aastaks 2047 oluliselt kõrgem, siis oluline on täheldada, et Martin ja Maria jäävad ikkagi pensionile aastal 2047.

Kui me tahaksime maksta inimestele pensioniks 70% Martini viimasest palgast, siis peaks pensioniiga tulevikus olema 74 eluaastat. Keskmise palga saajale 70% maksmiseks peaks pensioniiga olema 78 eluaastat ning Maria palgataseme järgi 70% makstes veelgi kõrgem.

Tabel 15 Maria, Martini ja keskmise palga teenija pensioniiga, et universaalse pensioniga maailmas oleks pensioni asendusmäär 70% või 100% võrreldes nende viimase palgaga

		III stsenaarium		
		Pensioniga aastaks 2050		
Asendusmäär pensionile jäädes	Martin – 0,6 keskmist palka	Maria, teenides keskmist palka	Maria - 1,25-kordne keskmine palk	
70% enda palgast	74	78	80	
70% keskmisest palgast	78	78	78	
100% enda palgast	79	82	84	
100% keskmisest palgast	82	82	82	

Kuigi hõbemajanduse võidukäigu stsenaariumis oleks asendusmäärad suurimad Marial ja Martinil, siis tuleb arvestada, et selle saavutamiseks on nad rohkem säästnud töötamise ajal ehk hajutanud oma sissetulekuid või täpsemini öeldes, hajutanud oma kulutusi üle oma elukaare. Igas stsenaariumis on läbi mängitud võimalus, millega saavutatakse 70% või 100% asendusmäär. Nende saavutamine eesmärkide saavutamine tundub ühte aspekti vaadates märkimisväärne samm, nt Maria 70%-le asendusmäära saamiseks Vanas heas Eestimaas, oleks vajalik suurendada sotsiaalmaksu pensionikindlustuse osa 20%-lt 44%-le. Peaks arvestama, et tegelikkuses saab toimuma kõikide nende aspektide koosmõju, et jõuda parema pensionini.

Arenguseire Keskus

Lossi plats 1a, 15165 Tallinn

arenguseire@riigikogu.ee

riigikogu.ee/arenguseire